



Центар за истражување и креирање политики



ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ЖЕНИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Кратка анализа на јавни политики бр. 20

Скопје
2012

© 2012 ЦИКП.

Резиме на документот за политики бр. 20 „Перспективи на жените во руралните средини“ се заснова и дава краток преглед на клучните наоди и препораки од опширната истражувачка студија која е развиена од страна на Центарот за истражување и креирање политики.

Автори на студијата: д-р Марија Ристеска; Горан Лазаревски; м-р Ана Мицковска,
Истражувачи: Фросина Илиевска; Ристе Змејкоски; Башким Бакиу; Мирлинда Бакиу

Дизајн: Методија Андонов
Печати: Датапонс, Скопје

Автори на фотографиите:
Фотографии на корица: Тони Коцев, Елена Конеска, Кире Маслов / архива на UN Women
Страници 4, 6, 8, 10: подарок од Даниеле Педрети, Оксфам, Италија
Страници 14, 18: Кире Маслов / архива на UN Women
Страница 16: Паула Јојарт / архива на UN Women
Страница 20: Тони Коцев / архива на UN Women

Оваа студија е развиена со поддршка на Телото на Обединетите нации за родова рамноправност и зајакнување на жените (UN Women), организација на Обединетите нации посветена на родовата рамноправност и зајакнувањето на жените. Повеќе информации за UN Women можат да се најдат на www.unwomen.org

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења на авторите и нужно не ги одразуваат официјалните позиции на Обединетите нации или UN Women.



United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ЖЕНИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

СОДРЖИНА

Предговор	5
Резиме на студијата	7
Вовед	7
Главни наоди од студијата	9
Недостатокот од соодветни услуги ги ограничува можностите	9
Трансформативната моќ на образованието ограничена од капацитетот на пазарот на труд	11
Унапредување на здравствената состојба, јакнење на свеста и независноста во користењето на здравствените услуги	12
Доминантност на родовите стереотипи и социо – културните одредници	13
Потенцијалот на земјоделството да не биде само стратегија за преживување	15
Институционален одзив кон потребите на жените во руралните средини	17
Ограничени афирмативни акции и институционални пречки за ефективна имплементација	19
Препораки за креирање на политиките	21
Препораки за централната власт	21
Препораки за локалната власт	24
Препораки за подобро јавно-приватно партнерство и вклучување на граѓанското општество	25
Дополнителни информации	26



ПРЕДГОВОР

Поранешната југословенска република Македонија¹ направи значителен напредок во спроведувањето на националните обврски во унапредувањето на родовата рамноправност. Почитувањето на женските човекови права и унапредувањето на родовата рамноправност се водечките принципи и цели на македонската Влада втемелени во Уставот и спроведени преку соодветните закони. На национално и локално ниво беа воспоставени институционални механизми за родова рамноправност, беа усвоени специфични политики и беше подобрена правната рамка со скорешната ревизија на Законот за еднакви можности на жените и мажите. Признавајќи ја потребата дека рамноправноста треба да оди рака под рака со еднаквоста, Националниот акционен план за родова рамноправност (2007-2012) пропишува дека работењето кон „целта за постигнување родовата рамноправност и справувањето со постоечките нееднаквости многу често значи да се работи различно со жените и мажите, и да се признае дека мажите и жените често имаат различни потреби и приоритети, се соочуваат со различни пречки, имаат различни аспирации, и придонесуваат кон развојот на различни мерки“. Сепак, покрај направениот напредок во институционалната, политичката и правната рамка, родовиот јаз и нееднаквостите продолжуваат да опстојуваат, најмногу помеѓу најранливите групи.

Во обид да се обезбеди значителна техничка поддршка во спроведувањето на националните приоритети, UN Women поддржа истражување кое дава придонес кон реализацијата на една од клучните стратешки цели на НАПРР, а тоа е Ефективното остварување на правата на жените, вклучувајќи ги и жените од руралните средини. Презентираната студија се обидува да даде опсежно испитување на статусот на жените од руралните средини во земјата споредено со мажите од овие средини како и vis-à-vis популацијата од урбаните средини со цел да се обезбедат информации за понатамошно планирање и креирање на конкретни мерки кои ќе водат кон зајакнување на жените од руралните средини. Студијата ја анализира законската рамка и постоечките политики, го истражува досегот на социјалната исклученост на жените во руралните средини, започнувајќи од пазарот на трудот, локалниот јавен и социјален живот и учеството во локалните

процеси на донесување одлуки. Истовремено студијата ги пренесува потребите и предизвиците со кои се соочуваат жените во руралните средини, ги прикажува јазовите, но во исто време и ги идентификува можностите за да се предизвикаат и надминат бариерите со кои тие се соочуваат.

Наодите во оваа студија имаат за цел да ги охрабрат креаторите на политиките да ги согледаат недостатоците и предизвиците со кои се соочуваат жените во руралните средини, но исто така и да погледнат понатаму и да го истражат потенцијалот што го имаат овие жени за нивниот сопствен напредок како и за развојот на нивните заедници. Студијата дава увид во потребите и интересите на жените во руралните средини и ги охрабрува локалните, а во исто време и националните политики и креатори на политики да ги испитаат можностите за развој на заедницата од перспективата на жените од руралните средини. Таа повикува на прилагодување на локалните и националните политики кон реалноста со која се соочени жените од руралните средини, со цел да се отстранат бариерите со кои се соочуваат секојдневно. На крај, таа ја истакнува потребата да се осигура дека жените од руралните средини се дел од клучните процеси на одлучување.

Инвестирајќи енергија и средства во создавање средина која ги поддржува жените од руралните средини не значи само нивен напредок, туку и напредок на целата заедница во којашто тие живеат. Како што е нагласено од страна на Мишел Башелет, извршната директорка на UN Women и заменик генерален секретар на Обединетите нации, императивот за зајакнување на жените од руралните средини е јасен: „ние не можеме повеќе да ги изоставиме жените... гласовите на жените мора да се слушнат во процесите на креирањето на одлуки на сите нивоа ако сакаме да постигнеме долгорочен мир, демократија и одржлив развој“.

Ерика Квапилова
Регионална директорка
Централна и Југо-источна Европа, UN Women



¹ „Во согласност со Резолуцијата 817 на Советот за безбедност при Обединетите нации, Обединетите нации за сите намени привремено ѝ се обраќа на земјата како „поранешна југословенска Република Македонија“.



РЕЗИМЕ НА СТУДИЈАТА

ВОВЕД

Во текот на изминатите неколку години во Македонија сведоци сме на големи напори за поттикнување на родовата рамноправност вклучувајќи постигнувања како што се воспоставување на механизми за родово рамноправност на национално и на локално ниво, усвојување на законската рамка вклучувајќи го и неодамна изменетиот Закон за еднакви можности на жените и мажите. Сепак, како и кај многу држави од регионот, клучниот проблем продолжува да биде преточувањето на нормативните рамки во дела и опипливи резултати кои водат кон подобрување на животот на жените, особено за оние најранливите или исклучени групи на жени.

Препораките на Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените (CEDAW) од 2006 год. ја посочуваат ранливоста на жените кои живеат во руралните средини и на жените од различните етнички заедници, и ги нагласуваат ограничените напори кои се преземаат за решавање на нивната социјална исклученост. Слична загриженост беше повторена и во рамки на извештајот на Европската унија за напредокот на земјата во ЕУ интеграцијата.

Соочувањето со сите предизвици, вклучувајќи ги овде и сложените, почнува на ист начин како и секој друг тежок пат, со првиот чекор – соочување и разбирање на проблемот. Во тој поглед, имаше недостаток од сеопфатна анализа за статусот на жените во руралните средини и причините за нивната исклученост. Оттука, цел на истражувачкиот проект врз основа на

кој е направена оваа публикација беше да обезбеди сеопфатна анализа за проценка на состојбата на жените користејќи ги расположливите податоци за да ги отслика нивните потреби и предизвиците со кои се соочуваат, како и да ги истражи причините за нивната исклученост. За да се постигне ова, потребно беше да се изврши теренско истражување во руралните средини со цел да се одговори на сè поголемата потреба за вклучување на субјективните искуства и мислењата на жените како легитимна алатка за истражување при согледувањето на руралниот начин на живот, и како овој начин на живот влијае на нивниот статус во општеството.

Со теренското истражување беа обезбедени неопходни докази за начините на кој животот во руралните средини влијае врз жените (начини кои се разликуваат од влијанието врз мажите). Покрај пополнување на празнините оставени од претходните студии и оскудните официјални податоци за жените во руралните средини, истражувањето целеше кон обезбедување на квантитативни и квалитативни податоци за понатамошно формулирање на јавни политики кои ги препознаваат конкретните потреби на жените во руралните средини. Препораките кои ги нуди студијата се формулирани врз основа на теренската анкета и споредени со наодите од анализите на законската рамка и јавните политики кои се воспоставени да го поддржат вклучувањето и зајакнувањето на жените во руралните средини во развојните текови на општеството.



ГЛАВНИ НАОДИ ОД СТУДИЈАТА

Основната студија за анализа на жените во руралните средини ги потврди наодите од оскудната постоечка литература која се однесува на статусот на жените во овие средини во Македонија. Студијата нуди и ново знаење. Податоците до кои се дојде преку теренските истражувања сведочат за социјална исклученост на овие жени од големи размери, тргнувајќи од пазарот на трудот, јавниот и општествениот живот, па сè до учеството во локалните процеси на носење одлуки кои можат позитивно да делуваат врз развојот на нивните заедници и да ги воведат посакуваните промени во нивните животи.

НЕДОСТАТОКОТ ОД СООДВЕТНИ УСЛУГИ ГИ ОГРАНИЧУВА МОЖНОСТИТЕ

Жените и мажите од руралните средини претежно живеат во Полог, југоисточниот и југозападниот регион на Македонија. Таму руралното население се соочува со недоволно развиена инфраструктура и ограничена понуда на јавни услуги. Овие фактори, надополнети со традиционалните вредности кои се доминантни кај руралното население, ги ставаат жените од руралните средини во тешка и крајно неповолна положба ограничувајќи го нивното движење, пристапот до информации и расположливи можности за развој. Жените се соочуваат со предизвици кои ја ограничуваат нивната мобилност, предизвикани од оддалеченоста на постоечките услуги, но и од родовите стереотипи кои влијаат на нивното движење, како на пример ограничувањата во поседување на возачка дозвола. Жените во руралните средини најчесто не можат сами да посетуваат доктор, во близина нема детски градинки каде што би можеле да ги носат децата пешки. Подрачните единици на Агенцијата за вработување, каде што жените можат да бараат информации за нови можности за работа или обуки и да се пријават, се оддалечени од руралните средини и стануваат помалку достапни или воопшто недостапни за нив. Оттука, при подобрување на инфраструктурата, студијата им препорачува на креаторите на јавните политики да ја земат предвид родовата перспектива бидејќи жените и мажите, кои традиционално имаат поделени улоги во семејството, различно ги вреднуваат приоритетите за подобрување на пристапот до основната инфраструктура.

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

Ограничената понуда на јавни услуги ги спречуваат жените да имаат пристап до голем број на можности, вклучувајќи го и економското зајакнување.

ФАКТИ:

Во 90% од планинските и 70% од низинските села, нема на располагање услуги за грижа за деца. За да се стигне до „најблиската“ градинка потребно е да се пешачи 1.5 часа или повеќе. Всушност, децата во многу рурални средини ретко кога одат во градинка. На пример, најмалку деца на возраст 0-7 години во детските градинки се во руралните региони: Полог (2.5%) и југоисточниот регион (6.5%). Државниот просек изнесува 12%.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Нема кој да ги чува моите деца, а во близина нема детски градинки, и јас не можат да барам работа.



ТРАНСФОРМАТИВНАТА МОЌ НА ОБРАЗОВАНИЕТО ОГРАНИЧЕНА ОД КАПАЦИТЕТОТ НА ПАЗАРОТ НА ТРУД

Незавидната положба на жените во руралните средини дополнително ја влошуваат многу фактори. Згора на недостатокот од инфраструктура и расположливи услуги, овие жени најчесто се со ниско ниво на образование за разлика од она кое го имаат жените во урбаните средини и мажите кои живеат во руралните средини. Како пример оваа студија покажува дека просечната жена од рурална средина поседува само основно образование; просечната жена од урбана средина има средно образование, додека образовниот профил на просечниот маж од рурална средина се наоѓа помеѓу. Сепак, студијата покажува тренд на подобрена стапка на преминување на девојките од основно кон средно образование, но родовите разлики во образованието сеуште продолжуваат да бидат одредени од етничкото потекло и културните различности. Додека во македонската етничка заедница се очекува да биде постигната рамнотежа во рамки на образованието наскоро, во албанската и турската етничка група ќе биде потребна дополнителна поддршка и подигање на свеста. Еден од проблемите кој мора да биде решен е превозот на учениците до училиштата бидејќи има потенцијал да стане дополнителен фактор кој може да ги исклучи девојчињата во руралните средини за стекнување образование.

Од друга страна пак, наодите од студијата покажуваат дека нивото на образование има крајно спротивна поврзаност со стапката на неактивност, односно руралните жени со ниско образование се свесни за малиот број на расположливи работни места и, многу почесто, се решаваат да не учествуваат на пазарот на труд, за разлика од жените кои одбираат да постигнат амбициозни образовни цели. Но, иако жените со повисоко ниво на образование, особено со универзитетски дипломи, имаат намера да се вработат (што го покажуваат и нивните повисоки стапки на активност), статистиката покажува дека одреден број од нив сеуште се борат да се пробијат на пазарот на труд бидејќи нивната стапка на невработеност е исто така висока.

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

На жените им треба повеќе образование и повеќе можности за вработување за да можат да се пробијат на пазарот на труд.

ФАКТИ:

23% од жените во руралните средини или воопшто не се образовани, или пак имаат нецелосно основно образование. Истовремено, нивната стапка на неактивност е висока (78%). Од друга страна пак, само 5% од жените во руралните средини завршуваат средно или универзитетско образование. Сепак, иако универзитетската диплома ја намалува стапката на неактивност меѓу овие жени до најниска точка (12%), нивната стапка на невработеност останува многу висока (40%), што значи дека можностите за вработување на образованите жени од руралните средини се ретки, што дава мал поттик за нив да останат да живеат таму.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

За нас (жени со универзитетско образование) нема иднина во селото. Сите бараме работа во град ... но работа тешко се наоѓа.

УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЗДРАВСТВЕНАТА СОСТОЈБА, ЈАКНЕЊЕ НА СВЕСТА И НЕЗАВИСНОСТА ВО КОРИСТЕЊЕТО НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ УСЛУГИ

Населението во руралните средини е особено ограничено во пристапот до основните здравствени услуги. Иако здравствената политика покажува разбирање кон потребите на луѓето во руралните средини, посетите на општите доктори и понатаму остануваат нееднакво распределени во руралните области, особено во планинските краеве и подалечните села каде што услугите се ретки. Поради тоа, подобрувањето на достапноста на матични доктори во руралните средини се очекува да биде постигнато преку зајакнато следење и оценување на работата на лекарите во руралните области. Достапноста може исто така да се подобри и преку измена на Законот за здравствено осигурување за да се овозможи индивидуално здравствено осигурување наместо заедничко (со брачниот другар). Студијата покажува дека заедничкото осигурување ја зајакнува и така големата зависност на жените во руралните средини од нивните сопрузи кои го имаат правото на здравствено осигурување.

Жени во руралните средини се соочуваат со многубројни препреки при пристапот до здравствените услуги, особено специјалистичките услуги (поврзани со нивното сексуално и репродуктивно здравје) кои се лоцирани во урбаните центри како што се: високите цени за услугите и превозот, ограниченото движење поради недостатокот на вештини за управување со сообраќајни средства (на пр. автомобил) како и ограничен јавен превоз, културни норми (мора да бидат придружувани од машки партнери, факторот на срам) и јазични бариери (за некои жени од различните етнички заедници).

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

За да имаат пристап до здравствените услуги, жените мора да се справуваат и со културни табуа.

ФАКТИ:

Специјалистичките здравствени услуги се наоѓаат на растојание од 1,5 часовно пешачење од руралните села. Многу од жените од руралните средини (над 52% Македонки, 43% Албанки и 64% Турчинки) посетуваат гинеколог еднаш во 5 години или поретко, или пак, никогаш или само кога е неопходно. Покрај трошоците за превоз и услугите, и културните норми и традициите наметнуваат пречки додека познавањата на јазикот и свесноста играат дополнителна улога.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Овде е во прашање срамот, а не би требало да биде. Жените посетуваат гинеколог ако имаат проблем и не одат на редовни контроли. Голем број на жени не одат на прегледи бидејќи не се информирани. Се срамот... Дури и да има гинеколог во селото, тие не би оделе почесто на преглед бидејќи би им било срам да ги видат таму. Наредниот ден би и било срам да се поздрави со луѓето на улица.

ДОМИНАНТНОСТ НА РОДОВИТЕ СТЕРЕОТИПИ И СОЦИО – КУЛТУРНИТЕ ОДРЕДНИЦИ

Стапката на активност на пазарот на трудот укажува на забележителни родови разлики кои најмногу се гледаат во високата неактивност на жените во руралните средини. Студијата покажува сооднос од два пати поголема стапка на активност кај мажите (во урбани и рурални средини) отколку кај жените од скоро сите возрасни групи. Друга интересна забелешка е дека жените во урбаните средини на возраст од 25 до 60 години се поактивно вклучени во работната сила од жените во руралните средини. Таква разлика сепак не постои меѓу мажите од град и село.

Руралните жени кои се соочени со тешкиот начин на живот, ограничената понуда на јавни услуги и живот во сиромаштија, неминовно ќе ги напуштат селата доколку не им бидат понудени нови економски можности, а пред сè, можност за вработување. Младите жени кои живеат во руралните средини имаат особени потешкотии да се пробијат на пазарот на трудот. Студијата покажува дека стапката на невработеност на младите жени во руралните средини почнувајќи од 20 годишна возраст, има негативен тренд во однос на жени во урбаните средини. Главната причина за таквиот тренд, како што покажуваат резултатите од анкетата, се обврските коишто традиционално се очекува да бидат исполнети од жените за нивните семејства (да бидат сопруги и мајки) како и неплатената домашна работа коишто тие секојдневно ја вршат. Од овој аспект, меѓу жените во руралните средини сеуште постојат важни етнички разлики. Студијата покажува дека околу половината од анкетираните жени во руралните средини од македонската етничка припадност заработуваат или се независни; ова е случај со една четвртина од жените со албанска етничка припадност, а жените од турската етничка заедница воопшто не заработуваат и се во целост финансиски зависни. Гледано целосно, овој шаблон ја потврдува перцепцијата дека традиционално, сопругот е главниот носител на приходи на руралното семејство. Оваа традиција е најмногу присутна во муслиманските семејства. Активните мерки за вработување не ги вклучуваат жените во руралните средини како целна група; излишно е да се спомнува дека тие, исто така,

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

Младите жени имаат најмногу потешкотии да влезат на пазарот на трудот, меѓутоа товарот на семејните обврски на повеќето од жените во руралните средини во текот на репродуктивниот период ги исклучуваат од економскиот живот.

ФАКТИ:

3 од 4 од жените во руралните области не се вработени. Младите жени во руралните области на возраст од 20-24 години (59%) и 25-29 години (43%) се соочуваат со највисока стапка на невработеност.

Вкупно 64% од жените од руралните области се официјално неактивни. Според истражувањето, најчестата причина за неактивноста на руралните жени е зафатеноста со грижата за децата и домаќински обврски (изјавено од 43% од неактивните жени во руралните области). 47% од жените кои се невработени сепак работат (на пр. на семејните фарми, се занимаваат со занаетчиство или повремено работат за други лица), но нивната работа е најчесто неплатена.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Ние сме домаќинки, не бараме работа, истовремено нема работа ни за мажите, тие се невработени, а ние имаме многу работа дома: переме, готвиме за семејството, домашни работи... Јас седам дома и ги работам домашните работи, не работам никаде. И ние жените треба да работиме, но нема што да се работи, дури и да се најде работа не верувам дека сопрузите ќе ни дозволат.

немаат капацитет да допрат до јадрото на жените во руралните средини, кои се неактивни. Постојат можности за подобрување во зголемувањето на пристапот на жените во руралните средини до вработување.



ПОТЕНЦИЈАЛОТ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО ДА НЕ БИДЕ САМО СТРАТЕГИЈА ЗА ПРЕЖИВУВАЊЕ

Во руралните средини луѓето ја користат земјоделската работа како начин да го подобрат својот животен стандард, иако оваа работа е пониско платена. Според официјалната статистика, повеќе мажи се вклучени како пријавени работници. Статистиката и оваа студија сепак покажуваат дека кога станува збор за неплатена работа и непријавени работници, жените го сочинуваат мнозинството, ангажирани како неплатени семејни работнички или сезонски земјоделски работнички. Како невработени, без можности за вработување, неплатени работници во семејството или ниско платени сезонски земјоделски работници, жените во руралните средини стануваат сè поранливи. Оттука, студијата открива дека младите жени во руралните области повеќе не се заинтересирани да ја поминат својата иднина занимавајќи се со земјоделство, и велат дека ќе останат да живеат на село само ако најдат работа надвор од земјоделството. Поверојатно е жените да го напуштат селото за да се преселат во град поради брак. Една причина зошто тие полесно мигрираат во споредба со мажите од руралните средини е фактот кој укажува дека жените немаат имот во своја сопственост и немаат што да изгубат ако го напуштат селото. Зголемувајќи го пристапот на жените до имот (вклучувајќи ги овде обработливото земјиште и друг вид на сопственост) може да ја зголеми нивната мотивација да се вклучат и обврзат на земјоделски активности наместо да се решаваат за можности надвор од земјоделството и/или живот надвор од руралните средини. Ова исто така може да придонесе за успех на постојната политика за рурален развој со која се настојува да се поттикне разноликоста на земјоделски активности со рурален туризам и слично. Ограничениот обем на расположливи податоци за влијанието на афирмативните мерки кои имаат за цел поттикнување на апликации на жени и млади за субвенции за рурален развој, откриваат позитивно влијание преку зголемувањето на бројот на жени подносителки на барање, иако тие сепак заостануваат зад бројот на машки подносителки на барања. И покрај првичните позитивни резултати, студијата посочува на потребата од дополнителна детална родова анализа на влијанието на овие мерки.

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

На земјоделството се гледа како на машка работа. Традиционално, семејниот имот е во владеење на мажите што на жените им остава многу малку простор да го докажат спротивното и ги ограничува да ги искористат можностите.

ФАКТИ:

Само 38% од вработените во областа на земјоделството, ловот и шумарството се жени, вклучувајќи ги овде и сезонските работници. Жените заработуваат 33% помалку од мажите од истиот сектор. Многу активни жени од руралните средини (20%) работат на семејните имоти без да бидат платени, а многу малку од нив се и формално регистрирани како земјоделци. Мнозинството од овие жени (58%) немаат личен доход додека кај помалку од 6% од семејствата тие се сопственици на своја кука или обработливо земјиште. Наспроти ова, мнозинството мажи покрај личниот доход имаат контрола врз семејниот имот – кај скоро 80% од руралните семејства, сопругот или неговиот татко се сопственици на семејната кука, а кај 62% од семејствата тие се сопственици и на обработливото земјиште.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Сè што му припаѓа на мојот свекор, му припаѓа и на мојот сопруг, ние живееме заедно и тоа е наше. Немало потреба сопственоста да се префрла на жените.

Ако некоја жена отиде на откупен пункт, тие би ни се смееle ... Дури и ако жената знае повеќе од мажот, тоа можеш да го кажеш дома, не и во јавност.



ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ОДЗИВ КОН ПОТРЕБИТЕ НА ЖЕНИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Во завршниот дел, студијата прави анализа на постојната институционална рамка и јавните политики. Таа покажува дека во земјата постојат повеќе реформски процеси кои создаваат средина за унапредување на животниот стандард на жените во руралните средини, како што се: реформи насочени кон јакнење на родовата рамноправност (Закон за еднакви можности на жените и мажите, Национален акционен план за родово рамноправност итн.), реформи кои имаат за цел унапредување на вработувањето (Активни мерки за вработување, Стратегија за вработување итн.), реформи за искоренување на сиромаштијата (Стратегија за намалување на сиромаштијата и социјална вклученост 2010-2020) и реформи за јакнење на руралниот развој (Стратегија за земјоделство и рурален развој, Национална програма за земјоделство и рурален развој, ИПАРД програма итн.). Сепак, од сите овие рамки само две имаат специфични цели, активности или конкретни мерки кои како целна група ги имаат жените во руралните средини, а тоа се Националниот акционен план за родово рамноправност и политиката за рурален развој. Останатите политики ги препознаваат проблемите на жените во руралните средини, но се неутрални во однос на обезбедувањето мерки кои би понудиле решение за тие проблеми. Она што охрабрува во политиката за рурален развој е тоа што таа вклучува две мерки кои се родово сензитивни. Преку нив се поттикнуваат жените подносителки на барања за средства за рурален развој со цел да се стимулира економската активност на жените во земјоделството и руралниот туризам.

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

Земјоделските програми се отворени за сите жени – подносителки на барања; сепак мажите – земјоделци и понатаму се јавуваат како почести корисници на институционалната и финансиска поддршка. Сепак, жените се заинтересирани да напредуваат во земјоделството.

ФАКТИ:

Од неколкуте рурални мажи (46) и жени (40) кои се идентификуваат како земјоделци, вклучувајќи ги нерегистрираните – неформални – земјоделци, мнозинството од жените земјоделци (65%) никогаш не поднеле барање за институционална и финансиска поддршка за нивните земјоделски активности, додека 67% од мажите земјоделци поднеле барање. Главна причина е неисполнување на условите за да бидат квалификувани како подносителки на барање.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Би сакала да продолжам со моето образование или да посетувам обука за земјоделско работење, сигурно постојат многу работи кои сепак не ги знаеме. Би отишле заедно со сопругот.



ОГРАНИЧЕНИ АФИРМАТИВНИ АКЦИИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРЕЧКИ ЗА ЕФЕКТИВНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Врз основа на официјалните расположливи податоци, студијата прави кратка родова проценка на афирмативните акции кои се осмислени да го олеснат развојот на руралните средини или да ги подобрат еднаквите можности. И покрај тоа што ги истакнува мерките за поддршка, студијата истовремено критички се осврнува на недостатокот на координација помеѓу стратешките документи и политики и институциите задолжени за прашањата релевантни за жените во руралните средини. Студијата особено забележува на недоволното одгласување кон потребите на жените во руралните средини како и на институционалната неефективност со одветно да се справат со факторите кои негативно влијаат на нивното живеење. Ова главно се должи на тоа што жените во голема мера не учествуваат во донесувањето на одлуки, ниту пак постојат наоди и познавања кои целосно би ги прикажале нивните потреби и на тој начин би ги информирале креаторите на политиките. Згора на тоа, ефективното креирање на политики е дополнително попречено од недостатокот на податоци вклучувајќи ги урбано/руралните споредби, возраста и етничката припадност споредливи со родово поделената статистика. Поради ова, како проблематично се покажува спроведувањето на родова анализа која би ги земала предвид повеќето аспекти. Разгледувајќи ги конкретните проблеми, студијата посочува дека имплементацијата на политиките кои ја поддржуваат родовата рамноправност е особено попречена од: (а) несоодветно и неодржливо финансирање; и (б) недостаток од мониторинг и оценување на ефективноста на таквите политики за да се идентификува нивното влијание врз жените во руралните средини.

КРАТКИ ФАКТИ ОД РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА

Ретко кога жените во руралните средини се консултирани за јавни прашања. Дури и кога учествуваат, тие немаат доверба во постапките.

ФАКТИ:

Моментално ниту една жена не извршува градоначалничка функција. Иако мнозинството жени учествуваат во изборите како гласачи, само 3% од жените во руралните средини би се вклучиле во активниот политички живот (партиски активни) и 2% би учествувале на јавни трибини, дебати или општински состаноци. 72% од жените во руралните средини кои не учествуваат, не веруваат дека би имале корист од состаноците.

ОД НЕЈЗИНА ГЛЕДНА ТОЧКА:

Тие не организираат ништо... ги собираат селаните само за избори и прашуваат, и сеуште нема ништо за нас, жените седат дома или се по полињата..

Што и да кажеме, ништо нема да биде прифатено. Ќе отидеме таму, тие зборуваат, ние слушаме, и кога ќе завршат си одиме. Не нè прашуваат за мислење и многу често не можеш да дојдеш до збор.



ПРЕПОРАКИ ЗА КРЕИРАЊЕ НА ПОЛИТИКИТЕ

Студијата за статусот на жените во руралните средини е одговор на потребите од родова анализа, анализа на споредбени податоци и идентификување на потребите на овие жени. Таа нуди анализа на политиките кои влијаат на жените во руралните средини и институционалните механизми за нивно спроведување и обезбедува препораки кои имаат за цел да им помогнат на креаторите на политиките да ја зајакнат ефективностa на мерките кои можат позитивно да влијаат во подобрување на условите на живот на жените во руралните средини. Доставените препораки кои се основаат на докази можат да влијаат на политичката агенда на одделните министерства во Владата на Република Македонија и единиците на локалната самоуправа. Препораките во студијата не нудат готови решенија, туку се очекува тие да бидат земени в предвид како почетна точка во дискусиите за креирање политики кои ќе резултираат со решенија за подобрување на животниот стандард на жените во руралните средини.

ПРЕПОРАКИ ЗА ЦЕНТРАЛНАТА ВЛАСТ

За создавање на подобри услови за живот на жените во руралните средини е потребна ефективна имплементација на јавните политики

Обезбедувањето на податоци за потребите на руралното население е од суштинско значање за развојот на политики кои се сензитивни за жените во руралните средини и воопшто за развојот на руралните средини. Затоа, централната власт треба првенствено да се погрижи да бидат воспоставени системи за собирање и обработка на податоци кои се однесуваат на обезбедување јавни услуги, и тие да им бидат дадени на располагање на јавноста. Исто така, треба да се обезбеди вкрстена споредба на демографските категории – пол, возраст, место на живеење во урбана/рурална средина, етничко потекло.

Вкрстена анализа на родово разделени податоци со други категории ќе овозможи спроведување на родова анализа која ќе понуди основа да се развијат соодветни (родово одговорни) мерки кои ќе целат кон надминување на идентификуваниот родов јаз и ќе дадат одговор на потребите идентификувани од жените и граѓанските организации. Воспоставување на консултативни процеси и активно вклучување на жените од руралните средини во нив, ќе овозможи идентификување на нивни потреби и пресликување во процесот на креирање политики.

НЕКОЛКУ ОД ПРЕПОРАКИТЕ СОДРЖАНИ ВО СТУДИЈАТА:

- Да се осигура дека ќе бидат воспоставени системи за собирање на податоци за обезбедување на јавни услуги, кои треба да се стават на располагање на јавноста за споредба на клучните категории – пол/род, возраст, урбана/рурална средина, семеен статус, етничко потекло и верска припадност.
- Да се осигура дека анализата на податоците ќе биде отсликана во дизајнот на јавната политика, нејзината имплементација, следење, оценување на резултатите и нивното влијание.
- Да се обезбедат консултативни процеси кои ќе го поттикнат учеството на жените од руралните средини во процесите на креирање политики.

За да се зајакне ефективностa на политиките и нивното влијание на подобрувањето на животниот стандард на жените во руралните средини треба да се планираат и обезбедат соодветни извори на средства за спроведување на сите релевантни приоритети и политички мерки. Ефектите од спроведувањето треба да бидат следени, а влијанието да се оценува од родова гледна точка вклучувајќи ги овде и перспективите на жените во руралните средини.

Зајакнување на ефективностa и влијанието кое програмите за рурален развој го имаат врз жените во руралните средини

Извршувањето на детална родова анализа вклучувајќи и родово - буџетската анализа на програмите за рурален развој ќе биде од голема важност за поддршката на тековните активности за институционално одгласување на потребите на руралното население преку мерки на јавната политика. Таквата анализа треба да ги вклучи родово сензитивните или афирмативни мерки за јакнење на жените во рурален и земјоделски развој за да се овозможи позитивните резултати да бидат одржани и пресликани во родово одговорни политики во други области.

За да влијаат горенаведените политики на подобрување на животниот стандард на жените во руралните средини, земјоделството мора да стане поатрактивна економска активност за жените преку: признание на неплатениот труд, обезбедување на еднаква исплата и искоренување на разликата во плаќањето; подобрување на пристапот (како што се правата на сопственост) до земјоделските средства и земјиште, промовирање на жените земјоделци како примери кои останатите жени може да ги следат; намалување на трошоците за регистрираните земјоделци, имајќи го предвид сезонскиот карактер на работата; воведување и јакнење на веќе постоечките напори за подигање на свеста и промовирање на иницијативи кои се однесуваат на финансиски инструменти за поддршка на земјоделците, особено целејќи и допирајќи до жените во руралните средини и жените земјоделци; подигнување на свеста меѓу жените во руралните средини за правата на сопственост (во однос на земјоделското земјиште) и обезбедување поддршка во остварувањето на нивните права за да ја подобрат својата економска независност и статус на квалификувани кандидати за земјоделски субвенции.

Исто така, потребно е дополнително вложување во мерки кои ќе го зголемат учеството на жените во руралните средини во тековните активности за поддршка на земјоделците како што се: (а) вклучување (на пр. преку квоти) и охрабрување (со подигање на свеста) на жените да учествуваат на обуки каде се преставуваат современи трендови од производството (на

НЕКОЛКУ ОД ПРЕПОРАКИТЕ СОДРЖАНИ ВО СТУДИЈАТА:

- Обезбедување детална родова анализа, вклучувајќи родово – буџетска анализа на програмите за рурален развој и други афирмативни мерки за поддршка на жените од руралните средини за да се одржи или подобри брзиот одговор на политиките на потребите на руралните жени.
- Поддршка за препознавање на улогата на жените од руралните средини и нивниот придонес за развојот на земјоделството и руралниот развој и обезбедување еднаков удел во средствата и добивката (осигурување еднакво плаќање, еднаков дел во правата на сопственост и добивката од средствата, еднаков пристап до јавните средства и јавни можности).
- Поддршка на жените од руралните средини во нивниот пристап до постоечките финансиски инструменти за поддршка за да можат да имаат подеднаква корист како и мажите (на пр. подобрен пристап до информации, одредување квоти или минимални граници за иницијативи за градење на капацитети, обезбедување пристап до кредити, советодавна помош, итн.).

пр. органско земјоделство); (б) обезбедување стимулација за поддршка на самовработување на жените во руралните средини, на пр. преку намалување на трошоците и воведување на ниски кредитни стапки за поддршка на отпочнување сопствен бизнис; и (в) обезбедување на проактивно подигање на свеста и техничка помош во однос на подготовка на барањата за поддршка од програмите за развој на руралниот туризам и финансиската помош која ја нуди ИПАРД.

Зголемување на можностите за вработување на жените од руралните средини

Можностите за вработување на жените во руралните средини мора да се подобрат преку поддршка на иницијативите кои ја зголемуваат свеста на овие жени (вклучувајќи ги жените од сите етнички заедници) за предностите и поддршката која се нуди преку активните мерки за вработување; иницијативите за поддршка на градењето на капацитети за да се олесни пристапот на руралните жени (вклучувајќи ги жените од сите етнички заедници) до можностите за економско зајакнување кои се на располагање; преку ревизија и прилагодување на програмите за вработување во рамки на активните мерки за вработување (преку нови критериуми и нови мерки) со цел да се осигура вклученост на ниско квалификуваните и неактивните жени за да се поттикне и зголеми нивната економска активност. Ревизијата на политиките мора да ги отсликува проценката на капацитетите и предизвиците со кои се соочуваат жените наспроти можностите на пазарот на трудот и да им обезбеди на жените со недоволно образование да имаат пристап до програми за обука на возрасни лица (доживотно учење) со цел да им се приближат можностите за вработување.

Ова може да вклучува можности за довршување на основното и средно образование или подобрување на нивните капацитети за познавање на работа со компјутери и користење на интернет, вештини за барање работа и самовработување.

Потребни се иницијативи за да се промовира иновативно вмрежување меѓу жените во руралните средини, на пр. користење на социјалните медиуми и градење мостови меѓу различните генерации на жени.

Земајќи го предвид доминантното гледиште дека жените во руралните средини би сакале формално вработување надвор од земјоделскиот сектор, властите треба да поддржат економски активности на жените во овие средини надвор од земјоделството (на пр. локален туризам, иновативни услуги) како и иницијативи за кои го промовираат или го олеснуваат вмрежувањето помеѓу жените со специфични вештини (на кои најчесто не им се оддава признание, на пр. шиене, занаетчиство) и за дејностите на кои

НЕКОЛКУ ОД ПРЕПОРАКИТЕ СОДРЖАНИ ВО СТУДИЈАТА:

- *Да се осигура дека жените се соодветно информирани за предностите и поддршката кои ја даваат финансиските инструменти (вклучувајќи ги активните мерки за вработување) и да им се понудат мерки за поттикнување за да излезат од состојбата на неактивност.*
- *Да се осигура дека жените од руралните средини се консултирани и нивните потреби и перспективи се земени предвид при ревизијата и прилагодувањето на политиките за вработување и економски развој.*
- *Да се осигура дека се спроведува проценки на капацитетите (недостатоците и потребите наспроти можностите на пазарот на трудот) и тие се користат за да се развијат наменски иницијативи кои како цел ги имаат жените од руралните средини (на пр. преку програми за обука на возрасни лица за рурални жени со ниско ниво на образование кои го довршуваат основното или средно образование, вештини за користење на компјутери, вештини за самовработување и барање работа итн.).*
- *Да се поддржат инвестициите за економски развој кои обезбедуваат можности надвор од областа на земјоделството и кои можат да ги искористат вештините и капацитетите на жените од руралните средини (вклучувајќи го овде вмрежувањето на бизнис можностите на кои им се потребни вештините кои овие жени можат да ги понудат).*

им се потребни овие вештини или вклучувањето во маркетинг на производите засновани на конкретните вештини. Освен тоа, потребни се политики (на пр. даночните поттикнувања) кои ќе поддржат пофлексибилни начини на вработување и хонорарна работа со што ќе ги охрабрат жените да излезат од економската неактивност и да ги решат проблемите околу домашните обврски.

ПРЕПОРАКИ ЗА ЛОКАЛНАТА ВЛАСТ

Зајакнување на партиципативните процеси на креирање политики

Локалната самоуправа мора да се осигура дека перспективите на жените во руралните средини се соодветно интегрирани во проектите за подобрување на инфраструктурата (на пр. водовод, канализација, патишта, итн.), како и во креирањето и обезбедувањето јавни услуги. За да се дознаат перспективите на жените во руралните средини потребно е да се зајакне нивното учество низ целиот процес на развој на политики, вклучувајќи го креирањето и планирањето, спроведувањето, како и во фазата на следење и оценување.

Преку воведување на партиципативно планирање и буџетирање преку алатките за родово одговорно буџетирање ќе се овозможи креирање на локални акции и политики во согласност со потребите, и со тоа ќе се обезбеди зголемен отчет на локалните власти пред руралното население, а особено пред жените.

Подобрување на капацитетите и достапност на јавни услуги

Локалните власти во соработка со централните органи исто така, треба да ги подобрат капацитетите на давателите на јавни услуги на локално ниво за проширување на достапноста на услугите за жените и мажите од руралните средини, на пр. преку почести теренски посети кои треба да бидат поддржани со соодветни ресурси. Ова неминовно ќе ја подобри расположливоста на јавните услуги, вклучувајќи: (а) транспорт - треба да се подобрат аспектите на фреквенција, сигурност и обем на покривање; (б) обезбедување на мрежа за нега на деца во руралните средини што ќе им овозможи на жените да бараат вработување на локално ниво (преку поттикнувања на јавните или приватните даватели на услуги од овој вид или заземање кај единиците на локална самоуправа за истражување на можностите за централно дистрибуирани блок-грантови за алтернативни решенија за обезбедување услуги за нега на деца во руралните средини);

НЕКОЛКУ ОД ПРЕПОРАКИТЕ СОДРЖАНИ ВО СТУДИЈАТА:

- Да се осигура дека механизмите за учество на граѓаните во креирање на политиките на локално ниво го поттикнуваат учеството на жените и овозможуваат нивните потреби и перспективи да бидат земени предвид при креирањето на политиките и планирањето на локалниот развој.
- Користење на партиципативното планирање и буџетирање и алатките за родово одговорно буџетирање за да се подобри одзивот на локалните власти на потребите на жените и мажите од руралните средини.
- Да се обезбедат капацитети за проширување на достапноста на услугите на вршителите на јавните услуги до жените во руралните средини.
- Да се осигура дека се воспоставени услуги за поддршка кои ги земаат предвид потребите на жените во руралните средини, вклучувајќи подобрен пристап до јавен транспорт, обезбедување услуги за нега на децата, подобрена здравствена услуга во руралните области, програми за образование на возрасни лица итн.

(в) воведување и промовирање на програми за бесплатно образование за возрасни лица (основно и средно) кои не го довршиле своето формално образование; (г) истражување на можностите за редовна посета на селата од страна на педијатар и гинеколог барем еднаш неделно; (д) истражување на можностите (на пр. медијатори или поддршка за ангажирање на персонал со познавање на повеќе јазици) за да се обезбеди здравствена услуга за пациентите во руралните средини на нивниот мајчин јазик со што би се подобрила здравствената услуга за членовите на различните етнички групи.

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРЕНО ЈАВНО – ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Јавните власти и приватните субјекти, вклучувајќи ги и граѓанските организации, треба да ја зајакнат својата соработка за да се осврнат на предизвиците со кои се среќаваат жените во руралните средини и да одговорат ефективно на нивните потреби и приоритети. Овде може да се опфати склучување на партнерства особено со застапниците за родова рамноправност и останатите организации од граѓанското општество, на пример: (а) воведување на иницијативи за надминување на родовите стереотипи и бариери кои ги попречуваат жените во независното користење на средствата за јавен превоз, вклучувајќи ја овде поддршката на интересите на жените да добијат возачка дозвола; (б) проактивно промовирање на позитивни примери на родово сензитивни мажи кои ќе служат за пример (на пример мажите кои земале породилно отсуство или мажи кои поеднакво ги споделуваат обврските за нега на децата); (в) воспоставување на механизми за рано откривање на семејствата за кои постои поголема веројатност да не ги запишат своите деца на училиште или пак да ги отпишат од средно училиште (на пр. традиционалните муслимански заедници, семејствата кои живеат во оддалечените планински региони), (г) промовирање на проактивни активности за подигање на свеста и советување на родителите во раните фази на школувањето на нивните деца.

Во иницијативите за подигањето на свеста од областа на здравството треба да се има партнерски пристап и вклучување на поголем број на партнери (медиуми, јавни и приватни здравствени установи, локални водачи, граѓански организации), особено заради промоција на редовни гинеколошки прегледи (вклучувајќи ги етничките заедници на Албанците и Турците). За превенција од болести особено е потребно партнерство со давателите на примарни здравствени услуги и докторите специјалисти (на пр. информативни консултации на локалните заедници со докторите како извор на информации). Згора на тоа, пресудно е вклучувањето на

НЕКОЛКУ ОД ПРЕПОРАКИТЕ СОДРЖАНИ ВО СТУДИЈАТА:

- *Да се поддржи партнерството помеѓу јавните институции и приватниот сектор вклучувајќи го граѓанското општество и посебно женските организации, кои можат да станат водечка сила за воведување иницијативи кои ќе одговорат на потребите на жените во руралните средини.*
- *Да се проширират партнерствата (вклучувајќи ги јавните авторитети, граѓанското општество, медиумите, лидерите на религиозните заедници и другите лидери во заедниците, професионалците итн.) за да се зголеми јавната свест за пристапување и предизвикување на родовите стереотипи кои ги спречуваат жените во руралните средини да бидат активни во јавниот живот и да ги искористат економските можности.*
- *Да се промовира соработката и заедничките иницијативи на повеќе партнери на локално ниво кон пристапување на прашањата кои ги засегаат жените од руралните средини вклучувајќи иницијативи за здравствени превентивни програми, поддршка при образовниот процес, или во промоција на еднаков удел при распределбата на обврските помеѓу мажите и жените околу одгледувањето на децата.*

мажите со цел подигање на нивната свест за важноста на превенцијата и охрабрување на нивното проактивно вклучување во поттикнувањето на пристапот на жените до превентивни прегледи поврзани со ризици по репродуктивното здравје. Сите засегнати страни на локално и централно ниво треба заеднички да ги истражуваат можните мерки со кои би се поддржало воведувањето на задолжителни гинеколошки прегледи и/или намалување на трошоците преку овозможување на бесплатни прегледи за неизлечиви болести (на пр. за различни видови рак).

ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ:

Истражувачката стратегија вклучува Анкета за мажи и жени од руралните средини која беше остварена пролетта 2011 г. во руралните области; дискусиите со фокус групите беа одржани со мажи и жени од руралните средини; и беа остварени интервјуа со креаторите на политики. Собраните податоци беа споредбено анализирани со официјалните статистики, податоци од секундарни извори (како што се споменатите институции) и ревизија на закони, уредби и одлуки, годишни извештаи од јавни тела и извештаи од меѓународни организации, како и граѓанското општество. Исто така, тимот изврши родова анализа на различните рамки на политики кои се одзиваат, или не се одзиваат на специфичните реалности во кои живеат жените во руралните средини за да можат релевантните препораки за политиките да бидат преработени на начин на кој ќе ги трансформираат руралните општества и ќе го унапредат животниот стандард на жените.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.722-055.2:316.334.55(497.7)

РИСТЕСКА, Марија

Перспективи на жените во руралните средини : кратка анализа на
јавни политики бр. 20 / [автори на студијата Марија Ристеска, Горан
Лазаревски, Ана Мицковска ; истражувачи Фросина Илиевска ... и др].
- Скопје : Центар за истражување и креирање политики, 2012. - 27
стр. : илустр. ; 21 см

ISBN 978-608-4586-26-5 (центар)

1. Лазаревски, Горан [автор] 2. Мицковска, Ана [автор]

а) Жени - Родова еднаквост - Рурални средини - Македонија

COBISS.MK-ID 91404042

ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ЖЕНИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ



Центар за
истражување и
креирање
политики

ул. Цицо Поповиќ 6-2/9
1000 Скопје, Македонија

crpm@crpm.org.mk

www.crpm.org.mk

www.facebook.com/crpm.org.mk